

ERIK VARDEN – EGY TESTVÉR A TESTVÉREK ELŐTT

Tamás D. Ignác
OSB

Bakonybéli bencés
szerzetes. Legutóbbi
írását 2022. 1.
számunkban közzöltük.

Ferenc pápa pontifikátusával egyre nagyobb figyelmet és teret kapnak a perifériák, mint az egyházi és társadalmi gondolkodást, lelkiséget, kultúrát és teológiai reflexiót megtermékenyítő szellemi forrásvidékek. Ha még egyáltalán tartható a centrum és periféria éles szétválasztásának gondolata, akkor ebben a modellben mindenképpen elengedhetetlen szerepet kapnak azok a személyek, akik hídverőként tolmácsolni tudnak a periféria hangjai és a központi, egységesítő üzenettartalom képviselői között. Manapság a katolikus egyházban ilyen alaknak tekinthető Erik Varden norvég trappista szerzetes, akit Ferenc pápa 2019. október 1-től Trondheim püspökének nevezett ki.

Varden püspök mind származását, mind szerzetesi életpályáját, mind egyházmegyéjét tekintve valamilyen módon a perifériát képviseli. Nem tősgyökeres katolikusnak született, fiatal kori megtérő, egy visszavonultabb, szikár monasztikus életet élő trappista közösség apátjaként szolgált 2013–2019 között az angliai Mount Saint Bernard Apátságban, és jelenleg is egy olyan kis skandináv egyházkormányzati egység – mely egyházjogilag egyelőre még nem egyházmegye, hanem területi prelatúra – főpásztora, ahol a katolikusok messze kisebbségben vannak a különböző protestáns közösségekhez képest. Norvégiában a katolikusok aránya a 2020-as adatok alapján 3,1 százalék, amivel még az iszlám is megelőzi (3,4 százalék), és messze eltörpül a nemzeti egyháznak számító lutheránus *Den norske kirke*-hez képest (68,1 százalék).¹

Ugyanakkor joggal merülhet fel a kérdés, hogy mennyire tekinthető a periféria képviselőjének az, akinek doktorátusa van a Cambridge-i Egyetemről, licenciátusa a Pápai Keleti Intézetből, Rómából, posztdoktori kutatásokat folytatott a párizsi Sorbonne-on, továbbá kitűnően beszél legalább 7 élő (norvég, svéd, angol, német, francia, olasz, orosz) és további 3–4 holt nyelven (görög, héber, latin, szír), emellett pedig a kortárs irodalom, zene és képzőművészet kitűnő ismerője, továbbá mára keresett előadó a világ minden pontján Amerikától Franciaországon és Olaszországon át Lengyelorszáig? Egyelőre ígéret szintjén, de talán nem ok nélkül reménykedhetünk abban, hogy ez a sor 2025-ben Magyarországgal is kiegészül majd a Pannonhalmi Ökumenikus Konferenciának köszönhetően.

Valószínűleg ez a széles panoráma segít felvillantani, hogy Varden püspök valóban ilyesfajta összekötő ember, aki otthon van és közvetít a „perem(ek)” és a „központ”, a vallásos és nem vallásos gondolkodás, a katolikus és a protestáns közösségek, a laikusok és egyházi vezetők között. S ez a közvetítő szerep kifejezetten megtermékenyítő módon hat teológiai gondolkodására, amiről leginkább prédikációi, apáti tanításai, illetve különböző alkalmi beszédei, és két könyve, a *The Shattering of Loneliness* (Bloomsbury, 2018)² és az *Entering the Twofold Mystery* (Bloomsbury, 2022) kapcsán alkothat képet magának az érdeklődő olvasó.

Hogy miként találta meg ez a közvetítő szerep, még pontosabban, hogy miként nőtt bele a közvetítésnek ebbe az élő és személyes folyamatába,

1 A Norvég Központi Statisztikai Iroda (*Statistisk sentralbyrå*) adatai, <https://www.ssb.no/en/kultur-og-fritid/statistikker/trosamf/aar/2020-12-08#content> (Utolsó megnyitás: 2023.07.08.)

2 A kötet magyar kiadása előkészületben a Bakonybéli Szent Maurícius Monostor és a L'Harmattan Könyvkiadó *Lectio Divina* könyvsorozatában.

arra számos támpontot találunk Varden püspök életrajzában. 1974-ben született Norvégiában egy vallását nem gyakorló evangélikus családban. Személyes megtérésének fontosabb állomásait megosztja első könyvében. Számára még nagyon fiatalon a kegyetlenséggel és szenvedéssel való találkozás jelentette az első lépést a világ nagy kérdéseinek firtatásához. Később a komolyzene vezette el arra a felismerésre, hogy amit keres, amire vágyik, az már mindig is elérhető közelségben adva volt számára. Egy különleges pillanatban Mahler II. szimfóniájának hallgatásakor eszmélt rá, hogy mély megérzései, kérdései a szenvedés értelméről, a világról, az igazságról egyszerre összeállnak:

„Egy olyasfajta bizonyossággal, ami se nem erőltetett érzelésből, se nem hideg elemzésből származott, tudtam, hogy valami olyat hordozok magamban, ami túlnyúlik énem határain. Tisztában voltam azzal, hogy nem vagyok egyedül. Nem jelentkezett semmilyen különleges melegség, semmilyen eksztatikus belső megmozdulás. Hiányoztak a könnyek. Viszont ettől kezdve képtelen voltam kételkedni a megtalált igazságban, mint ahogy nem kételkedem abban, hogy létezem. Ez az érzés soha nem hagyott el. S hogy ennek így kell lennie, az a mai napig lenyűgöz.

Mi történt? Azt hiszem, helyes azt mondani, hogy emlékeztem. A zene által előhívott kiváltságos éleslátásban arra eszméltem, hogy mély megérzéseim beigazolódtak. A hegek gyötrelme, az ember másik emberrel szembeni gyanakvásának története megfelelt annak, ahogyan a világ van, a világnak, amelyben élek.”³

A megtérése és intellektuális keresése nyomán megmutatkozó ösvényen továbbhaladva középiskolai tanulmányai végeztével Walesben, majd Angliában, Cambridge-ben folytatott irodalmi és teológiai tanulmányokat, amelyeket később, már trappista szerzetesként Rómában fejezett be. 2002-ben lépett be a már korábban említett Mount Saint Bernard Apátságba, ahol 2007-ban örökfogadalmat tett, majd négy évre rá, 2011-ben pappá szentelték. Két évvel később apáttá választották, és hét éven át szolgálta előljáróként a közösséget. 2019-es püspöki kinevezésekor ő volt a világ legfiatalabb püspöke a maga 45 évével, de beiktatására csak egy szabbat évet követően került sor 2020 októberében.

Lelkiségi íróként Varden püspök stílusa leginkább a klasszikus monasztikus egzegéták (például Beda Venerabilis, Hrabanus Maurus) írásmagyarázatához hasonlít az elmélyült, közeli olvasat néha szóról-szóra haladó keresésével, mely az ő esetében előszeretettel egészül ki filológiai, nyelvtani összefüggések magyarázatával. Jól érzékelhetően eredeti nyelven olvassa a Szentírást, az egyházatyákat és a benedeki Regulát, ezzel együtt bátran és nagyon szemléletesen meri beemelni a szövegek többféle jelentésdimenzióját. A szó szerinti olvasat nála mindig kiegészül a spirituális reflexióval, a kortárs életre vonatkoztatott igazság fürkésző kutatásával.

Egyházi gondolkodóként, teológusként másik fontos jellemzője, hogy igazából Varden püspök nem annyira író, hanem sokkal inkább szónok. Írásain kifejezetten érződik beszédközelsége. Második könyve, melyből egy részletet az alábbiakban szemelvényként fordításban is közlünk, kifejezetten beszédgyűjteménynek tekinthető: a szerzetesi életéről szóló apáti

tanításait és prédikációit gyűjtötte össze ebben a kötetben. Püspöki jelmondata is erről a retorikus szemléletről tanúskodik, amivel igazából inkább az általa hőn szeretett és gyakran idézett Aranyszájú Szent János, Szent Ágoston vagy Szent Bernát és az első ciszterci nemzedék (Stellai Izsák, Ignyi Guericus, Fordi Balduin, Saint-Thierry Vilmos) sorába állítható: *Coram fratribus intellexi. Testvéreim színe előtt értettem meg.* Saját tanúsága szerint a részlet Nagy Szent Gergelynek az Ezekiel könyvéről szóló egyik homíliájából származik (II,2). Ebben Gergely bevallja, hogy a Szentírás értelmét gyakran magányosan, egyedül, nehezen fogta fel, de amikor a templomban a testvérek színe elé helyezve hallotta, ráébredt neki szóló, eleven jelentésére. Varden püspöknél mindvégig érezhető ez a töprengő beszédmód, amelyben egyszerre keresi az Írás Lélektől ihletett, aktuális értelmét a hallgatóság (gyakran ez a saját szerzetesközössége vagy egyházmegyéjének hívei) és a saját személyes valóságának fényében. S hogy ez az igeolvasói, igehirdetői hivatása még többekhez eljusson, a modern technika segítségével legtöbb beszédét saját blogján közzé is teszi, melynek címe – immár talán nem meglepő módon – www.coramfratribus.com.

Evangéliumi tanúságtételének még két vonását érdemes kiemelni. Az első az a művészi érdeklődés és ízlés, amellyel az irodalom, a zene, film- és képzőművészet segítségével világít meg vallási tartalmakat. Varden püspökről maximálisan állítható, hogy gyümölcsöző párbeszédbe képes lépni úgy a szekuláris, mint a vallási kultúra műremekeivel és alkotásaival, legyenek azok versek, szobrok, festmények vagy éppen zeneművek. Ez a vonása feltehetőleg kapcsolatba hozható a művészetnek a saját megtérésében korábban már említett szerepével. Személye összekötő kapocs a keresztény üzenet és az első, felszínes olvasatra szekulárisnak tűnő alkotások és irodalom között. S ezekben a tartalmakban képes rátapintani mély, örök értékekre anélkül, hogy erőszakot tenne a szerzők és művek eredeti szándékán.

Második sajátos vonását úgy jellemezhetnénk, hogy Varden püspök beszédeiben gyakran jelenik meg a személyesen életre váltott, a megtestesült evangélium keresésének gondolata. A *The Shattering of Loneliness* című első könyve, ami az emlékezés bibliai témakörét járja körül, tulajdonképpen hat diptichont vázol elénk. A fejezetcímek egy-egy szentírási mondatának egzotikái, spirituális elemzése mellé mindig odahelyez egy olyan személyt, akinek az életében az adott igazság valamilyen módon kidomborodott, életvalósággá vált. Ugyanez a szerkesztésmód fedezhető fel blogbejegyzésein is, ahol időről időre ír olyan ismert és kevésbé ismert szentekről és kevésbé szentekről, akiknek az élete visszatükrözött valamit Isten szeretetéből és dicsőségéből. Az általa bemutatott személyek palettája pedig meglehetősen széles. Nők és férfiak, hajdan élt és kortás személyek, keresztény és nem keresztény tanúságtevők, gondolkodók, költők, holokauszt-túlélők, egyháziak és világiak egyaránt. Prédikációiban is gyakran felsejlenek olyan alakok, akik sohasem tettek szert világhírré, mégis Krisztusra mutató életükkel valami nagyon meghatározót és alapvetőt közvetítettek. Talán az *Entering the Twofold Mystery* című művének egyik legmegrendítőbb példája Maria Donata Offermann nővéréről szól, aki trappista nővérként élt a világtól elzártan Maria Frieden monostorában, és egész életében liturgikus öltözetek díszítő varrásával foglalkozott. Majd idős korában, amikor a testi leépülés, a színvakság és a demencia erőt vett rajta és festeni sem tudott

már, akkor is a legnagyobb belső örömmel és a lelkéből sugárzó ragyogással tudta üdvözölni a környezetében élőket, rendíthetetlenül kitartva az imádságban, Jézus és Mária megszólításában. Benne megtestesült valami abból a belső örömből, ami krisztuskereső emberként mindannyiunk számára felkínáltatik – mutat rá a trappista püspök.

Erik Varden személye tehát kapocs. A perifériáról jön, a központba megy, majd visszatér a perifériára, de életútja egyúttal le is bontja ezeket a szigorú megkülönböztetéseket. Beszédeiben integrálódik értelmet kereső hit és kifejezést nyújtó művészet, Szentírás és hagyomány, elméleti tanítás és a hétköznapi élet gyakorlatra váltott valósága. Embertől emberig tartó sokregiszteres üzenetátadást folytat, melynek központjában a szerető Isten örömhíre áll. Teszi mindezt a maga trappista szerzetesi módján, egyszerű szavakkal és mégis összetett módon, egyszerre keresve és felmutatva az igazság elemeit az egyházon kívül és belül egyaránt. Varden püspök írásaiiban egy valódi, hívő, kortárs európai intellektuállal találkozhatunk, akinél a vallás és az emberi valóság szoros kapcsolatban, egymást megtermékenyítő módon alkotnak élő és hús-vér egységet, ahogyan Jézus Krisztus, a Fő újra és újra felcsillan látható és láthatatlan tagjaiban.

Erik Varden
OCSO

APÁTI TANÍTÁS A ZÚGOLÓDÁSRÓL

A fordítás alapjául szolgáló mű: Erik Varden: Entering the Twofold Mystery: On Christian Conversion. Bloomsbury Continuum, London, 2022, 116–120.

Tamás D. Ignác OSB fordítása

Szent Benedek Regulája minél hosszabb ideje része az életemnek, minél többet tanulmányozom, és minél inkább sikerül megszeretnem, annál inkább meg vagyok győződve arról, hogy megéri közelről szemügyre venni azt az elrendezést, aminek mentén Szent Benedek szétosztja a zsolnárokat a zsolozsma különböző imaóráira. Hangsúlyozza, hogy bárki, aki jobb elrendezést talál, alkalmazhatja azt. De mi jobb? Szent Benedek elrendezése olyan teológiai konzisztenciával bír, amelyre egyetlen más javaslat esetén sem bukantam. Érdemes figyelmet fordítani az egyes zsolnárookra, amelyeket Szent Benedek a nap vagy a hét folyamán az egyes meghatározott helyekre előír.

Az egyik ilyen a 94. zsolnár, az imádságra hívás zsolnára. Az *invitatorium* szó nem jelenik meg a Regulában, de már korán alkalmazták kifejezetten erre a zsolnárra, amelyről Szent Benedek azt kéri, hogy „megfontoltan” énekeljék (RB 43.4), antifónával, minden vigília elején. Ha figyelmesen mondjuk el az *invitatoriumot*, felfedezünk benne egy csokor ismerős szót, melyeknek köze van az „invitáláshoz”. Ez természetesen egy olyan fogalom, amit Szent Benedek nyomatékosan állít eléünk. A Prológusban, miután kihangosította Krisztus és a lélek párbeszédét, melyben az előbbi felteszi a kérdést, „Ki az az ember, aki életet óhajt?” (RB Prol 15), Szent Benedek így kiált föl: „Mi lehetne édesebb számunkra szeretett testvéreim, az Úrnak e minket hívó szavánál?” (RB Prol 19).

Beszéllünk arról, hogy „meginvitálnak” egy buliba, egy vacsorára, egy nyaralásra. Így kellene felfognunk a monasztikus életet is. Az Úr a vendég-látó, akinek szándékában áll megosztani valami jót azokkal, akik kedvesek számára. Meghívása minden éjjel a viglián újfent elhangzik felénk.